Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)
2026, Cilt 12, Özel Sayı, Sayfa 601-618

Kur'ân-ı Kerîm Öğreniminde Ailenin Rolü

Halil İbrahim ÖNDER
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
halili@comu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-5473-198X

Araştırma Makalesi		DOI: 10.31592/aeusbed.1786686
Geliş Tarihi: 18.09.2025	Revize Tarihi: 15.01.2026	Kabul Tarihi: 28.02.2026

Atıf Bilgisi
Önder, H.İ. (2026). Kur'an-ı Kerîm öğreniminde ailenin rolü. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12*(Özel Sayı), 601-618.

ÖZ

Aile, çocuğun ilk öğrenme ortamı olarak, dini değerlerin ve ibadet bilincinin kazanılmasında temel bir role sahiptir. Müslümanlar için olmazsa olmaz niteliğinde bir rehber olan Kur'ân-ı Kerîm'in tilâveti ve bunun için gerekli olan gayret de hem ibadet hem de zorunluluktur. Zira çocukların, gençlerin kutsal kitaplarını doğru bir şekilde okumayı, anlamayı ve hayatlarına tatbik etmeyi öğrenmeleri bireysel gelişimleri kadar toplumsal değerlerin aktarımı açısından da büyük önem taşımaktadır. Bir tohumun yeşermesi için uygun zemine, suya ve güneşe ihtiyaç duyması gibi çocuğun Kur'an öğrenme yolculuğu da destekleyici bir aile ortamına ihtiyaç duymaktadır. Türk toplumunda geleneksel aile yapısı genellikle birden fazla kuşağı içermekte ve nine, dede gibi aile büyükleri çocukların dinî ve ahlaki gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Toplumun en önemli kurumu olan ailenin Kur'an öğrenimindeki etkilerini konu alan bu çalışmanın amacı, aile bireyleri ve büyüklerinin görev ve sorumluluklarını hatırlatarak ailenin bu anlamdaki özel konumunu vurgulamaktır. Ailelerin görev ve sorumluluklarını konu alan pek çok araştırma bulunmasına rağmen, Kur'an öğrenimindeki rollerine odaklanan bağımsız bir bilimsel çalışmanın eksikliği göze çarpmaktadır. Bu eksikliği giderme amacı taşıyan ve nitel araştırma desenlerinden doküman analizi yönteminin benimsendiği bu araştırma, ailenin bu konuda ilk öğretmenlik, rehberlik, duygusal destek ve motivasyon sağlama, doğru hocaya yönlendirme gibi birçok açıdan büyük bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.
Anahtar Kelimeler: Kıraat, ailede Kur'an öğrenimi, aile büyüklerinin rolü, kuşaklararası dinî aktarım.

The Role of the Family in Learning the Holy Qur'an

ABSTRACT

The family is the child's first learning environment and plays a fundamental role in instilling religious values and a sense of worship. For Muslims, the recitation of the Qur'an and the effort to learn it are both acts of worship and a necessity. This is because it is crucial for children and young people to learn to read and understand their holy book correctly and to apply its teachings to their lives, which is vital for both their individual development and the transmission of social values. Just as a seed needs suitable soil, water, and sunlight to grow, a child's journey of learning the Qur'an requires a supportive family environment. The traditional family structure in Turkish society often includes multiple generations, with elders such as grandmothers and grandfathers playing an important part in children's religious and moral development. The aim of this study, which examines the family's influence on Qur'anic education as the most important institution in society, is to highlight the family's special position by emphasizing the duties and responsibilities of its members and elders. Although there are many studies on the duties and responsibilities of families, there is a noticeable lack of independent scientific research focusing on their roles in Qur'anic education. This research, which aims to address this deficiency and adopts the document analysis method from qualitative research designs, reveals that the family has a significant impact in many aspects of this education, such as being the first teacher, providing guidance, emotional support and motivation, and directing the child to the right teacher.
Keywords: Qira'at, Qur'an education in the family, the role of family elders, intergenerational religious transmission.

Giriş

Aile, evlilik akdiyle birbirlerine bağlanan karı-kocayı, çocuklarını bazen de dede, nine, amca, teyze gibi diğer akrabalarla aile büyüklerini kapsayan temel bir topluluktur. Tarihin en eski ve temel kurumlarından biri olan aile, her şartta varlığını sürdürmüş, fonksiyonları itibariyle yeri doldurulamayan ve alternatifi olmayan bir müessesedir. Çocukların biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel bakımdan en çok etkilendiği aile, onların ruh ve beden sağlığı noktasında dengeli olarak yetişmeleri için en ideal ortamı sunmaktadır. Kişilik gelişiminin de ortamı olan aile zaman ve yaş sınırlaması olmayan en temel eğitim merkezidir (Köylü, 2016).

Aile, şahsiyetin şekillenmesinde, dil ediniminde hürmet ve sorumluluk gibi temel değerlerin kazandırılmasında üstlendiği rollerle iyi insanın topluma kazandırılmasında merkezi bir ehemmiyeti haizdir (Özdemir, 2002). Çocukların aile ve sosyal çevresi tarafından büyük ölçüde şekillendirilmiş olarak okula başlamaları ailelere düşen sorumluluğu kanıtlar niteliktedir (Selçuk, 1991). Üstelik bu sorumluluk, yeme-içme ve giyim gibi fiziksel ihtiyaçların ötesinde, çocuğun tüm gelişim süreçlerini içine alan geniş bir alanı kapsamaktadır. Ailenin neslin devamını sağlama gibi biyolojik işlevinin yanı sıra, çocuklara karşı ekonomik, eğitim ve koruyuculuk gibi farklı görevleri söz konusudur (Bayraktar, 1995; Gür ve Kurt, 2011; Yıldız, 2023) Ailenin en hayati görevlerinden biri ise eğiticilik fonksiyonudur. Bireyin şahsiyetinin şekillendiği ilk yılların aile içerisinde geçmesi, burada alınan eğitimin kalıcı ve karakter belirleyici olmasını sağlamaktadır (Ay, 2009).

Çocuk için her şey olan aile, manevi bakımdan da eğitim ve öğretim yuvasıdır (Köylü, 2016). Nitekim dini tutum ve davranışların sürdürülmesinde en etkili faktör olarak aile ve yakın çevre öne çıkmaktadır (Mardin, 1969). Bireyin yetişkinlik dönemindeki dindarlık düzeyinin en belirgin göstergesinin, çocukluk yıllarında ailede şahit olduğu dini yaşantılar olduğu ifade edilmektedir (Köylü, 2016). Araştırmalar, çocukların taklit yoluyla öğrendiklerini ve ebeveynlerin dini tavırlarının çocuklar üzerinde doğrudan bir etki oluşturduğunu doğrulamaktadır (Ay, 2009).

Günümüzde yaşanan sosyal değişimler, geniş aile yapısından çekirdek aileye geçişi beraberinde getirmiş, bu durum ailenin geleneksel fonksiyonlarında birtakım dönüşümlere yol açmıştır (Yıldız, 2023). Bu dönüşümle birlikte, çocuğun gelişiminde etkisi olan dede ve nine gibi yakın akrabaların etkisi azalmıştır. Bunun yanı sıra kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla çocuklar üzerinde oluşan olumsuz etkiler, ailenin dini eğitim verme rolünü ve bu eğitimin içeriğini daraltmıştır. Dolayısıyla aileler bu alandaki görevlerini eskisi kadar etkili bir şekilde yerine getirmekte zorlanmaktadır. Bütün bunlara rağmen ailenin, dinî kimliğin inşasındaki temel kurum olma vasfını sürdürdüğü ve dinî geleceğin belirleyicisi olma konumunu muhafaza ettiği görülmektedir (Arı, 2023).

Sanayileşme sonrası eğitim işlevi büyük ölçüde ailelerden okullara devredilmesine rağmen, ailenin çocuk üzerindeki eğitsel etkisi öneminden bir şey kaybetmemiştir. Zira çocuğun eğitimini üstlenen kurumlar için de aile desteği bir gereklilik olup çocukların hem örgün hem de yaygın eğitimde istenilen hedeflere ulaşabilmeleri için, ailenin ilgili kurumlarla iş birliği içinde olması ve bu sürece aktif olarak katkı sağlaması büyük önem taşımaktadır (Doğan, 2010). Bu iş birliğinin en somut ve uygulama odaklı tezahürlerinden biri de Kur'an öğrenimi sürecidir. Zira Kur'an öğrenimi gibi özel ilgi ve gayret gerektiren bir alanda ebeveyn desteği hayati bir role sahiptir. Yapılan araştırmalar, gerek Kur'ân-ı Kerîm'in ders olarak seçilmesindeki ebeveyn yönlendirmesinin (Kotan, 2015), gerekse öğretim sürecinde sağlanan aile desteğinin öğrenci başarısı üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Şen, 2018). Özellikle hafızlık gibi yoğun emek isteyen süreçlerde ailenin desteği, eğitimin başarısını belirleyen en temel unsurlardan biridir (Avcılar, 2021). Nitekim örgün eğitimle birlikte yürütülen hafızlık modellerinde ailenin okul ve hoca ile kurduğu iş birliği, eğitimin sacayaklarından biri olarak görülmektedir (Cingöz, 2024).

Söz konusu eğitim sürecinin başarısı, kavramsal temellerin doğru anlaşılmasına bağlıdır. Bu bağlamda literatürde sıklıkla birbirinin yerine kullanılan eğitim ve öğretim kavramlarını netleştirmek gerekmektedir. Literatürde terbiye kavramıyla karşılanan eğitim, bireyin zihnî ve ahlakî yeteneklerini geliştirmeyi amaçlayan, hayat boyu süren geniş bir süreci ifade ederken, talim veya tedris olarak anılan öğretim, bilginin planlı ve düzenli şekilde aktarılmasını temsil etmektedir (Akyüz, 2018). Kur'an eğitimi kavramı teorik olarak tüm dini ve manevi süreçleri kapsasa da bu çalışmada konu, Kur'ân-ı Kerîm'in lafzen öğrenilmesi, mahreç-tecvid kurallarının aktarılması gibi süreçleri ifade eden öğretim boyutuyla sınırlandırılmıştır. Bununla birlikte Kur'ân-ı Kerîm özelinde bu faaliyet, sadece lafzın teknik olarak aktarılmasıyla (öğretim) sınırlı kalmayıp harflerin mahrecinden sesin kullanımına ve ahlakî tutumun inşâsına kadar uzanan geniş bir uygulama alanına (eğitim) sahiptir (Önder, 2025). Nitekim Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ilgili mevzuatlarında da bu iki sürecin ayrılmazlığı Kur'ân-ı Kerîm Eğitim ve Öğretimi ifadesiyle tescil edilmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2020). Dolayısıyla

metin boyunca eğitim ve öğretim ifadeleri, bu bütünlüğü yansıtacak şekilde birbirini tamamlayan süreçler olarak kullanılmış ve bu anlamda Kur'an öğreniminde ailenin rolüne odaklanılmıştır.

Din eğitiminde ailenin rolü muhtelif incelemelere konu olmuştur (Aktaş, 2025; Bayraktar, 1995; Demirkol, 2025; Doğan, 2010; Özdemir, 2002; Özkan, 2018; Yıldız, 2023). Kur'ân-ı Kerîm eğitim ve öğretimi de farklı yönleriyle ele alınan konulardan biridir. Bu eğitimin yaşından hocasına ortamından gerekli zaman dilimine birçok husus ele alınmış örgün eğitim ve yaygın eğitimde sürdürülen bu eğitimin inceliklerine dair araştırmalar yapılmıştır (Akdemir 2010; Alemdar 2008; Bakırcı 2020; Havuz 2023; Kılıç 2014; Koyuncu 2020; Önder 2023, 2025; Pehlivan, 2024). Bu çalışmada toplumun en önemli kurumu olma niteliğini sürdüren ailenin Kur'ân-ı Kerîm eğitim ve öğretimi noktasındaki önemli etkileri üzerinde durulacaktır. Ailelerin görev ve sorumluluklarını konu alan araştırmalar bulunmasına rağmen, Kur'an eğitim ve öğretimindeki yerlerine odaklanan bağımsız bir bilimsel çalışmanın eksikliği göze çarpmaktadır. Kur'an öğreniminde aile etkisinin öne çıkarıldığı bu çalışma, doküman analizi yoluyla elde edilen verileri ve hatıratlarda geçen ilgili bilgileri harmanlayarak literatürdeki bu boşluğa mütevazı bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma modeli, veri toplama aracı, verilerin toplanıp analiz edilmesi ve araştırma etiği ile ilgili bilgilere yer verilecektir.

Araştırma Modeli

Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi modeli kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırma problemiyle ilgili yazılı materyallerin sistematik bir şekilde incelenmesini, verilerin anlamlandırılmasını ve sentezlenmesini sağlayan nitel bir araştırma aracıdır (Baltacı, 2019; Karasar, 2013) Çalışma, mevcut verilerin yeniden yorumlanarak özgün bir senteze ulaştırılmasını hedeflediği için bu yöntem tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu/Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Kur'an eğitimi, aile, ebeveyn rolü, din eğitimi gibi anahtar kelimelerle ilişkilendirilebilecek yazılı ve basılı kaynaklardan oluşmaktadır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak bu evren içinden, araştırmanın amacına uygunluğu, bilimsel niteliği ve erişilebilirliği dikkate alınarak seçilen akademik kaynaklar ve önemli tecrübeler sunan hatırat kitapları örnekleme dahil edilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veri toplama süreci, belirlenen anahtar kelimelerle ulusal ve uluslararası akademik veri tabanlarında yapılan amaçlı taramanın yanı sıra, ilgili hatırat kitaplarının incelenmesiyle desteklenmiştir. Verilerin analizi için ise içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, toplanan dokümanlardaki verilerin, incelenip yorumlanmasını içerir (Baltacı, 2019). Elde edilen kaynaklar, araştırma konusunun temel boyutlarını, teorik çerçevesini ve mevcut bulgularını ortaya koyacak şekilde derlenmiştir. Analiz sürecinde, incelenen ilgili kaynaklar taranarak, makalenin konusuna ilişkin önemli bulgular belirlenmiş ve elde edilen bulgularla hatırat kitaplarından alınan deneyimler bir araya getirilerek sentezlenmiştir.

Araştırma Etiği

Bu araştırma etik kurul kararı gerektiren bir çalışma değildir. Araştırmada kullanılan hatırat verileri yalnızca yayımlı dokümanlar üzerinden elde edilmiştir.

Bulgular

Elde edilen araştırma bulguları, toplumun temel taşı olan ailenin, Kur'an eğitimindeki temel rolünü ortaya koyar mahiyettedir. Bu bölümde doküman analizi sonucunda elde edilen veriler hatıratlardan süzülen pratik tecrübeler yanında bunların dayandığı dini referanslar çerçevesinde ele alınacaktır. Ebeveynlerin bu süreçteki sorumlulukları, çocuk üzerindeki etkileri ve dikkat etmeleri gereken önemli hususlar ayrı başlıklar halinde değerlendirilecektir.

Toplumun Temel Taşı ve İlk Eğitim Kurumu Aile

İnsanın ilk eğitimini aldığı en küçük sosyal topluluk olan ve toplumun temelini oluşturma noktasında en büyük role sahip (Yaman, 2005) olan aile, çocukların şahsiyet gelişiminde merkezi ve belirleyici bir konumdadır. Çocukların sağlıklı bir gelişim göstermesi ve kendi kendine yetebilen bireyler haline gelmesi, büyük ölçüde aileye ve ebeveynlere yüklenen sorumluluklara bağlıdır. Bu durum, aile kurumunun çocuklar için en temel ve yeri doldurulamaz eğitim yuvası olduğunu göstermektedir ("Aile", 2020). Bu bağlamda, "hiçbir babanın evladına güzel ahlaktan değerli bir miras bırakmayacağı" (Tirmizî, "Birr", 33) hadisi, ebeveynlere bırakılan bu sorumluluğun ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Hadisin metnindeki "edep" kelimesi hem ahlak hem de görgü kurallarını kapsayan geniş bir anlam alanına sahip olduğundan "güzel terbiye" olarak da tercüme edilebilir.

Aile kurumu, bireyin toplumsallaşma sürecindeki ilk basamak olmasının yanı sıra, insanın fıtri ihtiyaçlarına en uygun gelişim ortamıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de eşlerin birbirinde sükûnet bulacağının (A'râf, 7/189) ve aile içinde meveddet ile rahmetin varlığının (Rûm, 30/21) beyan edilmesi, aile çatısının insani yaratılış özellikleriyle olan ontolojik uyumuna işaret etmektedir ("Aile", 2020). Ahsen-i takvim üzere yaratılan insanın (Tîn, 95/4) bu potansiyelini geliştirebilmesi, güvenli bir aile ortamını zorunlu kılmaktadır. Çocukların gelişim süreci, beslenme, barınma ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasıyla doğrudan ilişkilidir. Çocukluktan yetişkinlik evresine geçişte bireyin kişilik kazanması, ebeveynlerin himayesi ve desteğiyle mümkündür. Bütün bunlar ebeveynin yüklendiği sorumluluğun büyüklüğünü de göstermektedir.

Anne, baba, kardeş ve diğer aile büyüklerinin çocuğun gelişimi üzerinde ayrı ayrı rolleri ve vazgeçilmez etkileri söz konusudur (Bayraktar, 1995). Çocukların ruhen ve bedenen sağlıklı yetişmeleri için en ideal ortamı sunan aile kurumunda mezkûr ortamın şekillenmesi anne babanın gayretine bağlıdır. Çocuğun ilk eğitim yuvası olan ailede öncelikle anne olmak üzere baba ve diğer aile üyeleri de ilk öğretmenlerdir. Çocuğun dış dünyayı tanıması ve belli davranış kalıplarını öğrenip kavrayabilmesi için vazgeçilmez bir yeri olan aile ortamı, çocuklarda özellikle duygusal gelişim olmak üzere birçok yetenek ve gelişimin temelini oluşturmaktadır. Modernleşme süreciyle birlikte ailenin din eğitimi ve diğer sosyal vazifelerini kısmen kurumlara devretmesi (Doğan, 2010) ailenin eğitim sorumluluğunun sona erdiği anlamına gelmemektedir. Aksine bu durumun, aileyi söz konusu vazifelerin bizzat uygulayıcısı olmaktan çıkarıp, sürecin denetleyicisi konumuna taşıdığı ifade edilebilir. Hatta araştırmalar, çocuğu okula göndermekle kendilerinden din eğitimi sorumluluğunun kalktığını düşünmelerini ebeveynin en büyük hatalarından biri olarak yorumlamaktadır (Ay, 2009). Dolayısıyla ebeveynin neslin sürekliliğini sağlama, çocuğa şahsiyet ve özgüven kazandırma, belli davranışları öğretmek suretiyle çocuğu topluma hazırlama gibi asli sorumlulukları önemini hala muhafaza etmektedir.

Kur'an Öğretiminin Dinî Referansları ve Ebeveyn Sorumluluğu

İslam geleneğinde ailede sorumluluk bilinci, temel ihtiyaçların karşılanmasıyla sınırlı olmayıp çocukların dünya ve ahiret saadetini önceleyen yükümlülükler bütününü ifade etmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yöneticinin tebaasından, babanın ve annenin aileden sorumlu olduğunu ve herkesin bu anlamda sahip olması gereken görev bilincini çobanlık metaforuyla vurgulayan hadis-i şerifleri (Buhârî, "İstikrâz", 20), ailedeki sorumlulukların önemine işaret etmektedir. Hadiste, bir yönetici gibi babanın da ailesinden sorumlu olduğu ve herkesin kendi görev alanındaki görevleri yerine getirmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Çocuklara iyi bir eğitim vererek onların en güzel surette yetişmeleri için gayret göstermek de bu önemli sorumluluklardan biridir. Bu eğitim, çocukların hem maddi hem de manevi açıdan yetkin bireyler olmalarını sağlamayı, ihtiyaç duyacakları faziletleri

kuşanmalarını ve dünya ve ahiret saadetlerini gözetmeyi amaçlamalıdır ("Aile", 2020; Hökelekli, 1993). Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.), bir insanın vefatından sonra amel defterinin üç durumda açık kalacağını belirterek bunları, "sadaka-i cariye, faydalanılan ilim ve kendisine dua eden salih bir evlat" olarak saymıştır (Müslim, "Vasiyye", 14). Günümüzde birçok anne babanın çocuklarına Kur'an öğretme gayretlerinin temelinde, bu hadis-i şerifte müjdelenen hayırlı bir nesil yetiştirme arzusu yer almaktadır.

Ebeveynin ailesini manevi açıdan koruma sorumluluğu, Kur'ân-ı Kerîm'de insanın hem kendisini hem de ailesini (ehlini) ateşten koruması emriyle (Tahrîm, 66/6) en üst düzeyde teyit edilmiştir. Dolayısıyla ebeveynin çocuklarını cehenneme düşmekten korumak için onlara dinlerini, hayırlarına ve şerlerine olan şeyleri öğretmeleri gerekmektedir. Nitekim müfessirlerin yorumları da bunu teyit edici mahiyettedir (Mehmed Vehbi, 1966). Hatta ehlini ateşten korumak, Müslümanın kendisi ve ailesi üzerinde terbiye ve öğretimle yerine getirilmesi gereken bir hak olarak değerlendirilmiştir. Hz. Ömer'in (r.a.) "Kendimizi koruruz, peki ailemiz için ne yapmalıyız?" sorusuna cevaben Hz. Peygamber (s.a.v.), bunun Allah'ın yasakladıklarını yasaklamak, emrettiklerini emretmekle olacağını beyan etmiştir (Vâhidî, 1994).

Şûrâ sûresi 45. ayeti bağlamındaki Mâtürîdî'nin yorumları da bu sorumluluğun ihmal edilmesinin hüsran ile sonuçlanabileceğini ortaya koymaktadır. Mâtürîdî'ye göre kişinin çocukları üzerindeki dini rehberlik görevini ihmal etmesi, hem kendi hüsranına hem de ailesinin manevi kaybına zemin hazırlayan ağır bir sorumluluktur (Mâtürîdî, 2005). Bu yorumlar müminin kurtuluşunun sadece bireysel çabasıyla sınırlı olmadığını, aynı zamanda ailesinin manevi refahından da sorumlu olduğunu, kişinin aile fertleri yüzünden günaha düşebileceğini ve bu nedenle hüsrana uğrayabileceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla çocuklara dinin, dinî yükümlülüklerin ve Kur'an'ın öğretilmesi, tavsiye olmaktan ziyade temel bir sorumluluk ve vecibe niteliği taşımaktadır.

İslam inancına göre, insan varlığının temel amacı kulluk bilincine erişmek ve bu bilincin gereklerini yerine getirmektir (Zâriyât, 51/56). Çocukların birer "imtihan vesilesi" (Teğâbün, 64/14-15) olarak nitelendirilmesi, ebeveynin çocukla olan ilişkisinde de kulluk bilincini merkeze almasını gerektirmektedir. Bu ayetlerdeki imtihan kavramı, çocukların ebeveyn için birer sorumluluk alanı olduğunu ve bu sürecin titizlikle yönetilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla çocukların iyi birer Müslüman olarak yetiştirilmesi yönündeki her türlü gayret, ebeveynin ahiretteki mükafatlarının da belirleyicilerinden biridir (Yaman, 2005).

Çocuğun fıtrat üzere doğuşunu ve inanç dünyasının ebeveyn etkisiyle şekillendiğini bildiren hadis-i şerif (Buhârî, "Cenâiz", 92), ailenin din eğitiminde ve Kur'an eğitiminde ne kadar önemli bir rolü olduğunu ortaya koymaktadır. Zira karakterin sevgi ve güven zemininde şekillendiği bu ilk yıllarda, Kur'an ile kurulan bağ, çocukta kalıcı izler bırakacaktır. Bu nedenle, yetişkinlerin çocuklara sevgi ve güven aşılayacak şekilde davranması temel bir sorumluluktur (Hökelekli, 1993). Bu sorumluluk yerine getirildiği oranda mükafatı da büyüktür. Zira Kur'an'ı öğrenip onunla amel edenlerin ebeveynine kıyamet günü taç ve gerdanlık giydirileceği müjdesi (Ebû Dâvûd, "Fedâilü'l-Kur'an", 347), bu zorlu öğretim sürecinde ailenin gösterdiği sabır ve emeğin karşılıksız kalmayacağını göstermektedir. Bu hadiste Kur'an okumanın ve öğrenmenin mükâfatının sadece okuyana değil anne babasına da yansıyacağı dolayısıyla ebeveynin ve aile büyüklerinin üzerine düşen sorumluluğu yapmaları halinde elde edecekleri mükâfat beyan edilmektedir. Dolayısıyla ebeveynin çocukların eğitimine gösterdiği hassasiyet, onların dini ve ahlaki gelişiminin anahtarıdır.

Kur'an eğitiminin pratik hayata yansıması olan ibadet bilinci de erken yaşlarda aşılanmalıdır. "Ailene namazı emret" (Tâhâ, 20/132) ayeti ve namaz eğitimine yedi yaşında başlanması yönündeki tavsiyeler (Buhârî, "Salât", 26), namazın rüknü olan Kur'an kıraatinin öğrenilmesini zorunlu kılmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına karşı sorumlulukları, onları dünya ve ahiret mutluluğuna hazırlama görevini de içermektedir. Bu kapsamlı sorumluluğun en önemli yansımalarından biri ise, Kur'an eğitim ve öğretimidir.

Kur'an Öğreniminde Aile Etkisi

Bireyin yetişkinlikte edindiği dini inanç ile ailesi ve içinde yaşadığı ortam arasında güçlü bir bağ vardır. Duygu, yapı ve bağ açısından din ile aile arasında kurulan bu uyum, başka hiçbir iki kurum arasında bu kadar belirgin değildir (Vergote, 1978). Araştırmalar çocuğun inanç ya da inançsızlığı üzerinde ailenin çok büyük bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır (Köylü, 2016; Sevinç, 2023). Bazı yörelerde cami odaklı din eğitimi ön planda olsa bile, aile, camiyle birlikte dinî yapının temel taşı ve en önemli kaynağı vasfını taşımaktadır (Aydınalp, 2006).

İslam eğitim tarihinin ilk dönemlerinden itibaren çocukların eğitimi, öncelikle ebeveynin üstlendiği dini bir sorumluluk olarak telakki edilmiştir. Her ne kadar fetihlerle birlikte ortaya çıkan ihtiyaca binaen Kur'an'ın öğretildiği küttâb adı verilen kurumların yaygınlaştığından bahsedilse de (Öymen ve Dağ, 1974) bu kurumların mahiyeti hakkında farklı yaklaşımlar mevcuttur. Ahmed Çelebi (Çelebi, 2013), İslam'ın ilk yıllarındaki küttâbların öncelikle okuma-yazma öğretimine odaklandığını, Kur'an öğretimine has müstakil kurumların ise daha geç dönemlerde teşekkül ettiğini belirtmektedir. Çelebi'ye göre başlangıç evresinde çocuk eğitimi resmî kurumlara değil, büyük oranda ebeveynlere ve özel muallimlere bırakılmıştır. Çocukların bir kısmı camilerdeki ilim halkalarına katılsa da çoğunluk Kur'ân-ı Kerîm'i babalarından veya yakın çevrelerinden öğrenmişlerdir. Dolayısıyla Kur'an eğitiminde ailenin başat etkisi, kurumsallaşma öncesi dönemin en belirgin özelliğidir. Müslüman toplumların ilk dönemlerinde, kadı ve müezzin gibi kamu görevlilerinin maaş tahsisine yer verildiği halde çocuk eğiticileri için benzer bir kurumsallaşmanın başlangıçta zayıf olması dikkat çekicidir. Çocukların eğitiminin ihmali mümkün olmadığına göre bunun temel nedeni, çocuk eğitiminin her ebeveyn için devredilemez ferdi bir sorumluluk olarak görülmesidir. Bir babanın çocuğunu eğitmesi, doğal bir "hayır işi" olarak kabul edilmiş ve bu görevi başkasına devretmek uygun bulunmamıştır. Ancak zamanla, her babanın çocuğunu kendisinin eğitemeyeceği veya bu işe yeterli vakit ayıramayacağı gerçeğinin ortaya çıkmasıyla çocuklara özel bir öğretmenin tahsis edilmesi ve bu öğretmenin onlarla sürekli ilgilenmesi zorunlu hale gelmiştir (Kâbisî, 1986).

Tarihsel süreçteki bu aile merkezli yaklaşım, güncel saha araştırmalarıyla da teyit edilen köklü bir sürekliliğe işaret etmektedir. Zira Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA) verileri bu tabloyu desteklemektedir. 2006, 2011 ve 2016 yıllarına ait veriler incelendiğinde, bireylerin edindikleri din eğitiminin kaynağı olarak medeni durum, sosyo-ekonomik statü, öğrenim durumu, kentsel-kırsal nüfus ve yaş gibi farklı kategorilerin hepsinde en yüksek derecede ailenin, okul (%10) ve din görevlileri (%16) gibi diğer tüm seçeneklerden daha baskın (%55-%73 aralığında) bir orana sahip olduğu görülmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (TAYA), 2014a, 2014b; T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (TAYA), 2019). Bu durum, aile kurumunun dini tutumların inşasında ve sürdürülmesinde en işlevsel yapı olduğunu kanıtlamaktadır. Tarihsel süreç ve güncel saha araştırmalarıyla sabit olan bu genel din eğitimi tablosu, özelde Kur'ân-ı Kerîm eğitim ve öğretimi söz konusu olduğunda da belirgin ve köklü bir geleneğe işaret etmektedir. Zira genel din eğitimi tablosundaki bu aile baskınlığı, saha araştırmalarının teyit ettiği gibi Kur'ân-ı Kerîm özelinde de benzerlik göstermektedir. Yapılan araştırmalar, çocukların temel dini bilgi ve Kur'an öğrenimi konusundaki birincil kaynaklarının sırasıyla anne (%55), baba (%37,9) ve diğer aile büyükleri (%19,9) olduğunu göstermektedir (Özkan, 2018).

Güncel verilerle ortaya konan bu hususlar, aslında İslam eğitim geleneğinin başlangıcından itibaren ebeveyne yüklediği sorumluluğun yansımasıdır. Eğitimin kurumsallaşmasıyla birlikte ailelerin bu alandaki doğrudan fonksiyonu bir ölçüde kurumlara devredilmiş olsa da ebeveynlerin temel dinî değerleri aktarma konusundaki sorumluluğu varlığını korumuştur. Nitekim kurumsallaşma öncesinden tevarüs eden bu sorumluluk, zamanla İslam kültürünün vazgeçilmez bir geleneğine dönüşmüştür. Bu geleneksel yapı içerisinde aileler, çocuklarına okul öncesi dönemde temel dini bilgileri ve özellikle Kur'ân-ı Kerîm'den bazı sureleri ezbere okumayı öğretmişlerdir. Bu dönemde ailede babaların, çocukların ilk öğretmeni olma vasfını üstlendiği görülmektedir. Nitekim pek çok İslam âliminin ilk hocasının kendi babası olması (Erbil, 2024), bu ailevi geleneğin tarihsel sürekliliğini kanıtlar niteliktedir. İslam'da çocuk eğitiminin doğum öncesinden başlayan bir süreç olarak ele alınması, ebeveynin çocuk üzerindeki telkin gücü ve çocuğun esnek tabiatıyla açıklanmaktadır. Bu nedenle,

çocuğun sağlıklı ve dindar yetişmesi için eğitime ailede, erken yaşta başlanması gerekmektedir (Ay, 2009; Hökelekli, 1993). İbrahim Hakkı Erzurûmî de bireyin evladına Kur'ân-ı Kerîm'i ve dinin gerekli gördüğü farz ve edepleri öğretmesinin gereğine vurgu yapmaktadır (Erzurumlu İbrahim Hakkı, 1330).

Kur'ân-ı Kerîm'in öğrenilmesi, okunması İslam toplumlarında daima merkezi bir öneme sahip olmuş ve çocuklara Kur'an'ın öğretilmesi ailelerin en asli vazifeleri arasında yer almıştır. Zira müminler için Kur'an'ı okuyup öğrenmek bir zorunluluktur. Dolayısıyla ebeveynin kendileri öğretemese bile bu görevi yapan ehil kimselerden yardım almaları ve bu sorumluluğu yerine getirmeleri gerekmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) "en hayırlı kimsenin Kur'an'ı öğrenen ve öğreten kimse" olduğuna (Buhârî, "Fedâilü'l-Kur'an", 21) dair beyanı, çocuklarını bu istikamette yetiştiren ebeveynleri de kapsayan bir motivasyon kaynağı olmuştur. Nitekim Kâbisî, bu fazilete, bizzat öğretenlerin yanı sıra evladının Kur'an eğitimi için imkânlarını seferber eden ebeveynlerin de dahil olduğunu ve onların hayırda yarışanlar derecesine nail olacağını belirtmektedir. Ona göre çocuklar, neyin kendileri için faydalı olduğunu ayırt edemedikleri bir gelişim evresinde olduklarından, babalarının rehberliği ve tercihlerine doğrudan bağımlıdırlar (Kâbisî, 1986). Tarihsel uygulamalarda, belirli bir olgunluğa erişen kız ve erkek çocukların Kur'an ve temel dini bilgiler için ehil hocalara verilmesi, evladın anne-baba üzerindeki bir hakkı olarak görülmüştür (Keykâvus, 1966). Devlet yöneticilerinin çocuklarının eğitiminde de bu kuralın tatbik edildiği görülmektedir. Zira yöneticilerin çocuklarını eğitmek üzere görevlendirilen müeddiblerden, muhakkak yerine getirmesini istediği hususlardan biri onlara Kur'ân-ı Kerîm'i iyice öğretmeleridir (Çelebi, 2013). Dolayısıyla İslam kültüründe ebeveyn, Kur'an eğitim sürecini ya bizzat kendisi yürütmüş ya da bunun için imkânlarını seferber eden rehber rolünde olmuştur.

Bu eğitim geleneğinin çocuk üzerindeki kalıcı etkisi ve ebeveynin kazandığı manevi derece, klasik dönem İslam eğitimcileri tarafından ele alınmıştır. Nitekim Kâbisî, çocuğunu güzel bir şekilde eğiten kimselerin Kur'ân-ı Kerîm'de Allah Teâlâ'ya (karşılıksız) borç verenlerin ecirlerinin artırılmasına (Bakara, 2/245) benzer kat kat sevap kazanacaklarının umulacağını vurgulamıştır. Kâbisî'nin bu konudaki bir başka hareket noktası ise Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bir kadının çocuğunu göstererek "Bunun için hac var mı?" diye sormasına olumlu cevap alıp kadın için de ecir olacağını bildirdiği hadis-i şerifidir (Müslim, "Hac", 411). Burada temel mantık, çocuğun hayra şahitlik ederek bereketlenmesi, ebeveynin ise bu sürece rehberlik etmesiyle elde edeceği manevi kazançtır. Bu bağlamda çocukların Kur'an'ı öğrenmeleri, zihinlerinde yer eden kalıcı bir ilim ve dünyevi meta ile kıyaslanamayacak bir zenginlik olarak nitelendirilmiştir. Hatta oğlunun ilim tahsiline engel olmamak adına onun işlerini üstlenen bir babanın fedakarlığı hac, ribat ve cihad gibi yüksek faziletli amellerle eşdeğer görülmüştür (Kâbisî, 1986).

Eğitim anlayışının bir diğer boyutunda ise Kur'an öğretimi, bir babanın çocuğunun iaşesini sağlama yükümlülüğü kadar zaruri bir sorumluluk olarak ele alınmaktadır. Çocuğun kendi kendine yetemeyeceğinden hareketle, inançsız babaların çocukları üzerindeki menfî tesirlerine karşılık, Müslüman babaların çocuklarına fayda hasıl etmesinin gereği vurgulanarak ebeveynin bu anlamdaki vazgeçilmez rolü tanımlanmaktadır. Dini eğitimin ayrılmaz bir parçası olan namaz, abdest ve Kur'an öğretimi, nesilden nesle aktarılan köklü bir gelenek olarak görülmüş, bu hayati sorumluluğu ihmal eden ebeveynlerin ise çocuğun doğuştan gelen fıtratını (Buhârî, "Cenâiz", 92) koruma görevinde yetersiz kalacağı vurgulanmıştır. Hatta söz konusu ihmalkarlık kabalık ve cimrilik olarak tavsif edilmiştir (Kâbisî, 1986). Netice itibarıyla, ailelerin çocuğa Kur'an öğretmesinin sadece bir tavsiye değil, ihmal edilmez bir sorumluluk olduğu anlaşılmaktadır.

Kur'an Öğretiminde Ailenin Rol ve Sorumlulukları

Anne babaların çocuklarına yönelik dini eğitim süreçlerinde, gelişim dönemlerini dikkate alma, motive etme, rehberlik etme ve model olma gibi sorumlulukları ön plana çıkmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm öğreniminde ise öncelikle çocuğa bir kutsal kitap imajı ve kimliği kazandırmaktan onu okuyup öğrenerek hayatına tatbik etmeye uzanan uzun bir yolculuğun ilk merhaleleri büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle anne babaların, ilgili ayet ve hadislerdeki mesajları içselleştirerek süreci

hassasiyetle yönetmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla ebeveynin, salih bir evlat yetiştirme gayesiyle niyetini bu yönde tahkim etmesi ve bu niyet üzerine sürekli bir gayret içerisinde bulunması elzemdir.

Aile, özellikle de anne ve baba, çocuğa Kur'an'ın, hayatın merkezinde yer aldığını gösteren ilk örneklerdir. Evde Kur'an okunması, ona hürmetle yaklaşılması, onun bir sığınak ve her an müracaat edilen bir rehber olarak görülmesi, çocukta bu kutsal kitaba karşı sevgi ve hürmet duygusunu pekiştirecektir. Özellikle evdeki büyüklerin namaz kılışları, Kur'an'a gösterdikleri fiziksel saygı ve duaları, çocuğa bu değerlerin sadece teorik bilgi değil, bir yaşam biçimi olduğunu gösterecektir. Bunlar, çocuğun formal eğitime başlamadan önce edindiği en temel derslerdir. Dolayısıyla ebeveynin bu bağlamdaki en önemli sorumluluklarından biri, çocuk için rol model olmaktır. Örneğin ailece evde belli sürelerde Kur'an okuma halkası oluşturulması veya Ramazan aylarında televizyondan ya da mahalle camiinden okunan mukabelelerin takibi gibi hususlar bu cümledendir. Aile içinde Kur'an okuma saatlerinin belirlenmesi ve bu saatlere tüm aile bireylerinin katılması, Kur'an öğrenimini ailevi bir değer haline getirecektir. Hatırat verileri, Kur'an eğitimine yönelik ilk ilginin genellikle evdeki ses ve huşû atmosferiyle başladığını teyit etmektedir. Örneğin Hayreddin Karaman, babaannesinin fısıltı seviyesindeki Kur'an okuyuşundaki dayanılmaz cazibeye kapılarak bu eğitime başladığını ifade etmektedir (Karaman, 2008). Benzer şekilde Hasan Hüseyin Varol, henüz beş yaşındayken babasının ağlayarak Kur'an okumasından etkilenmiş ve bu duygusal yoğunluk onu öğrenmeye sevk etmiştir (Varol, 2015). Bu örnekler, model olma ilkesinin, aile içinde nasıl güçlü bir öğrenme arzusunu tetiklediğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Çocukların Kur'ân-ı Kerîm'le ilk fiziksel ve zihinsel etkileşimi genellikle ailede başlamaktadır. Doğumla başlayan dil becerileri ailede öğrenilirken çevre ve okuldan alınan etkileşimlerle gelişmektedir. Çocuklarda dil ve zihin gelişimi, ses ve kelimeleri tanıma ve buna dair bir bilincin ortaya çıktığı kritik bir zamanı temsil eden okul öncesi dönem (Güneş, 2013), Kur'an eğitimi için de önemli bir dönemdir. Zira bu dönemde çocuklar, genellikle anne baba veya nine dede gibi bir aile büyüğünden Besmele çekmeyi, Fatiha sûresini veya kısa sûreleri ezberlemeyi dinleyerek öğrenirler. Bu süreç, harfleri, kelimeleri ve başka bir dile ait telaffuzları öğrenmenin yanında Kur'an'la manevi bir bağ kurma ve temel bilgileri edinme aşamasıdır. Ailenin bu süreçte çocukla birlikte Kur'an dinlemesi, sûreleri tekrar etmesi, çocuğun hem dil becerilerini hem de Kur'an'a olan aşinalığını artıracaktır.

Her çocuk, sağlıklı bir kimlik geliştirmek için bir modele ihtiyaç duyarken ailede genellikle bu rolü en başta anne ile baba üstlenmektedir. Bu nedenle, bir çocuğun manevi ve ahlaki gelişiminde ebeveynlerin sergiledikleri tutumlarla öncülük yapmaları, çocukların Kur'an eğitimini ve temel değerleri özümsemeleri bakımından oldukça önemlidir. Nitekim Mehmet Ali Sarı hatıratında Kur'an okumayı öğrenmede en büyük yardımcısının annesi olduğunu, onun fırsat buldukça içli sesiyle Yasin sûresini okuduğunu kendisinin de dinlediğini anlatmaktadır. Ayrıca hafızlığa başlaması ve sonrasında hoca olmasını da babasının bu konudaki kararı ve duasına bağlamaktadır (Sarı, 2021). Bu anlamda özellikle Ali Ulvi Kurucu'nun hatıraları da önemli veriler sunmaktadır. Zira Kurucu'nun dedesinin onu hafız olmaya yönlendirmesi ve babasının da gözle görülür bir sevinç ve ferahlıkla hafız babası olacağım diye sevinmesi, mahşer gününde oğlunun hafız-ı Kur'anlardan olacağını hayal etmesi, oğlunu "Dedenin duası kabul oldu", "Kapı Camiinde baş hafızlık yapacaksın" gibi cümlelerle teşvik etmesi ve bütün bunları oğlunun duyacağı şekilde adeta bir niyaz gibi tekrar etmesi de (Düzdağ, 2009) aile ve aile büyüklerinin Kur'an eğitimi ve hıfz süreciyle ilgili çocuk üzerinde ne derece etkili olduğunu gösteren örneklerdir. Yahya Kemal'in, Müslümanlıkla ilgili muhitin etkisine vurgu yaparak ilk dindarlık neşvesini annesinden öğrendiğini ifade etmesi (Beyatlı, 1986) bu etkiyi doğrular niteliktedir.

Aile deyince sadece anne baba ve çocuklardan oluşan yapı anlaşılmamalı aksine içine diğer akrabaların özellikle nine-dedelerin girdiği bir yapı düşünülmelidir. Zira Kur'an öğretiminde nine ve dedelerin rolü çok büyüktür. Günümüzde geniş aileden vazgeçilerek çekirdek aile modeline geçilmesi yaygınlaşsa da geleneksel aile yapılarında aileden bir büyüğün hoca olması, bütün aile fertlerinin ondan ders almasını sağlamış olup bu husus birçok örnekle sabittir. Nitekim İstanbul eski müftülerinden Selahaddin Kaya ilk Kur'an öğretmeninin dayısı olduğunu (Öcal, 2008), 1929 doğumlu

Fakihe Güleç ise dedesinin kendisine henüz ilkokula başlamadan 7 yaşlarında hatim indirmesi için uğraştığını ifade etmişlerdir (Barbarosoğlu, 2009). Yine İsmail Cerrahoğlu Kur'an'ı çok güzel okuduğunu söylediği babaannesinden 1930-40'lı yıllarda kardeşiyle birlikte Kur'an öğrendiklerini ve 7 yaşına girmeden, ilkokul öncesinde Kur'an'ı babaannesinden hatmettiğini hatta daha sonra çocuklarına ve kardeşinin çocuklarına da Kur'an'ı onun öğrettiğini (Öcal, 2008) ifade etmektedir ki bu dede ve ninelerin Kur'an öğretimi noktasındaki etkisini ve bu manada birkaç nesli eğitebileceklerini göstermesi bakımından önemlidir. Süleyman Uludağ da, köyünde diğer çocuklarla birlikte halasından Kur'an öğrendiğini ifade etmektedir (Öcal, 2008). Tayyar Altıkulaç'ın dedesinin kararıyla hıfza ve ilme yönelmesi (Altıkulaç, 2011) aile büyüklerinin sadece birer öğretici değil, aynı zamanda eğitimin rotasını belirleyen karar vericiler konumunda olabileceğini kanıtlar niteliktedir. Babasından başka kimseden bir şey okumadığını ifade eden Mehmet Yalar ise küçüklüğünde babasının değişmez bir prensibi olarak her sabah bir cüz Kur'an okuduklarını, ayrıca her ramazan ayında sayısı iki ila beş arasında hatim indirdiklerini (Öcal, 2008) ifade ediyor ki bu eski ulemanın hemen her birinde görebileceğimiz "önce kendi çocuklarına Kur'an eğitimi verme" alışkanlığının neticesidir. Bu köklü prensip, günümüzün yoğun hayat temposu ve dijital kuşatması altında farklı uygulama biçimleriyle canlı tutulabilir. Şüphesiz her ebeveynin bir eğitimci formasyonuna sahip olması beklenemez, ancak bu ilke günümüzde öğreticilikten ziyade "eşlik etme" modeline dönüştürülebilir. Zira ebeveynin çocukla birlikte her gün belirli bir vakti Kur'an saati olarak ayırıp ortak okumalar yapması, dijital platformlardaki nitelikli eğitim içeriklerini birlikte takip etmesi ve çocuğun kurumsal eğitimindeki gelişimini teşvik edici mahiyette desteklemesi mümkündür. Nitekim güncel babalık anlayışı da çocuklarla geçirilen zaman dilimlerinin nitelikli hale getirilmesi ve bu sürecin onların gelişimine doğrudan katkı sağlayacak şekilde yapılandırılması esasına dayanmaktadır (Çevik, 2025).

Öğrenme sürecinin temel öğelerinden biri çevresel ve kişisel faktörlerden de etkilenen güdülenmedir. Kişinin kendi yeteneklerine inanması ise en güçlü güdülenme kaynağıdır (Selçuk, 2001). Bu durumda da ailenin rolü kritik hale gelmektedir. Zira aileler, çocuklarının Kur'an öğrenme sürecine destek olarak onların öğrenmeye olan inancını pekiştirmelidir. Çocuğun çabasına değer vermek, küçük başarıları ödüllendirmek ve olumlu geri bildirimler vermek, onun öz yeterlik inancını artırarak Kur'an öğrenme motivasyonunu güçlendirecektir. Bu anlamda ailenin ve sosyal çevrenin, çocuğun Kur'an eğitimine yönelmesinde belirleyici olduğu ifade edilebilir. Örneğin, bir dedenin torununa olan "Hafızım" hitabı, çocuğun bilincinde olumlu bir hedef oluşturabilir (Kara, 2000). Ailenin Kur'an'a ve hafızlara verdiği değer, çocuğun Kur'an'ı bir hayat amacı olarak görmesine zemin hazırlarken örnek bir hafızın sesi, okuyuşu veya onunla ilgili bir hikâye bile, çocuk için güçlü bir ilham kaynağı olabilir. Bu yüzden, aileler çocuklarının motivasyonunu artırmak için olumlu bir sosyal çevre oluşturmalı ve Kur'an'ı hayatın merkezine alan rol modeller sunmalıdır. Çocuğun yeni bir sûre ezberlemesi veya herhangi bir merhale atlaması halinde ailenin onu olumlu cümlelerle sözlü olarak övmesi, alınacak küçük hediyelerle veya sevdiği bir aktiviteyle taltif etmesi çocuğun isteğini artıracaktır. Aynı şekilde özellikle Kur'an okuma aşamasında hatim hedefi konulması ve belli merhaleler aşıldıkça bazı ödüllendirmeler yapılması da mümkündür. Nine ve dedelerin torunlarına Kur'an okudukları için sevgiyle sarılması, onlara dini hikayeler anlatması veya Kur'an öğrenmenin önemini vurgulayan nasihatlerde bulunması, çocukların olumlu duygular geliştirmesine ve motivasyonlarının artmasına zemin hazırlayacaktır. Zira çocukların motivasyonunda aile desteği, önemli faktörlerden biridir (Ünal, Cambaz ve Akkaya, 2021). Ailece dini gün ve bayramlarda yapılan ibadetlere iştirak etmek, çocuğun dini kimliğinin gelişmesine katkıda bulunacak ve Kur'an'a olan bağlılığını güçlendirecektir. Törenler, sadece öğrencilerle birlikte tüm aileyi ve toplumu Kur'an'la bağ kurmaya teşvik eden güçlü araçlardır. Özellikle Osmanlı'daki Bed'-i Besmele Cemiyeti ve Âmin Alayı gibi merasimler (Abdülaziz Bey, 2002) Kur'an eğitimine başlayan çocukları onurlandırmak ve bu süreci toplumun gözünde değerli kılmak için kullanılmıştır. Ailelerin ve kurumların buna benzer hatim merasimleri gibi etkinlikler yapması, çocukları motive etmenin yanında anne ve babalarda da çocuklarının eğitimi konusunda bir arzu ve heyecan oluşturacaktır.

Aile, bireyin hayatındaki en önemli eğitim kurumudur. Ancak günümüz modern yaşamı, ailelerin bu temel görevini yerine getirmesini zorlaştırmaktadır. Özellikle çekirdek aile yapısına geçiş, büyük şehirlerin getirdiği yaşam karmaşası ve annelerin çalışma hayatına dahil olması, ailelerin eğitim rolünü kurumlara devretmesine neden olmaktadır. Bu zorluklar, okulların daha fazla ön plana

çıkmasına yol açmaktadır. (Bayraktar, 1995). Bunlar vb. sebeplerle bazı ebeveynlerin Kur'an öğretimini tamamen ilgili kurumlara devrettiği görülmektedir ki bir ölçüde haklılık payları olduğu söylenebilir. Çünkü kendisi eğitim almamış, Kur'an bilmeyen ebeveynin yapabileceği en iyi şey zamanı gelince çocuğuna iyi bir hoca bulmak, bu konuda alanın uzmanlarından faydalanmaktır. Belki ebeveyne düşen en önemli vazife, ailede verilmesi elzem olan edeb, saygı, görgü ve öğrenime hazırlık aşamalarını tamamlayıp eğitimde yönlendirme diyebileceğimiz telkinleri sık sık tekrar ederek hocaya gönderdiğinde çocuğunun öğrenime hazır olmasını sağlamaktır.

Ailenin vazifesi, çocuğu sadece okul çağına kadar getirip sorumluluğu kurumlara devretmek değil, eğitim sürecinde de çocuğun gözetimini üstlenmektir. Nitekim Mehmet Ali Sarı, ev ve tarla işlerini tek başına yürüten annesinin, anne sevgisi ile hafızlık disiplini arasındaki o ince dengeyi maharetle kurduğunu ve derslerini aksatmasına asla müsaade etmediğini belirtmektedir. Sarı, annesinin "Dersini yaptın mı? Dersini verdin mi oğlum? Çalış oğlum!" diyerek kendisini sürekli takip ettiğini ifade etmektedir (Sarı, 2021). Dolayısıyla Kur'an öğretimi noktasında ebeveynin sorumluluğu, sadece başlangıç motivasyonuyla sınırlı olmayıp sürecin disiplinle takibi de yine ailenin omuzlarındadır. Varol'un hatıratında annesinin, oyun oynamak isteyen çocuğuna beş sayfa okuma şartı koşması ve okuma-yazma bilmediği halde okuma süresinden dersin kalitesini takip etmesi, eğitici olmayan ebeveynin denetim rolüne dair çarpıcı bir örnek niteliğindedir (Varol, 2015).

Camilerdeki Yaz Kur'an Kurslarıyla ilgili yapılan araştırmalarda aile ilgisizliğinin altı çizilmiş ve ailenin ilgisinin öğrenciyle birlikte ilgili kurumun verimini artıracağı, öğrencinin kendini değerli hissetmesini sağlayacağı, bunun da onun başarısına, motivasyonuna, gelişimine katkı sağlayacağı ifade edilmiştir (Çanakçı, 2017). Buradan, aile sorumluluğunun doğru kurumu bulup çocuğun kaydını yaparak bitmediği anlaşılmaktadır. Zira yapılan araştırmalar, Kur'an kursu öğreticilerinin en büyük zorluklarından birinin ailelerin ilgisizliği (%22,5) olduğunu göstermektedir (Cebeci ve Ünsal, 2006). Öğrenciler üzerinde yapılan başka araştırmalarda da gerek eğitimsizlik gerek maddi imkânsızlık gerekse çevre gibi etkilerle ailenin ve aile ortamının beklenen fonksiyonlarını yerine getirmediği müşahede edilmektedir (Uzuner, 2009). Dolayısıyla başarılı bir eğitim-öğretim için ailenin desteğinin bütün eğitim hayatı boyunca hissedilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde ailelerin, çocuklarını Kur'an eğitimine yönlendirme noktasında genel bir istekliliğe sahip oldukları söylenebilirse de bu ilginin eğitim süreci boyunca aynı kararlılıkla sürdürüldüğünü ve bu sürecin her zaman ideal pedagojik şartlarda gerçekleştiğini söylemek zordur. Yapılan araştırmalar, ailelerin yaygın olarak yaz Kur'an kurslarını tercih ettiğini (Başkurt, 2007), ancak bu süreçte ehil olmayan öğreticilerin veya plansız programların öğrenim kalitesini düşürebildiğini göstermektedir (Alemdar, 2008). Bu noktada idealist ebeveynler için erken yaşta başlangıç ve ehil öğretici seçimi olmak üzere iki temel öncelik öne çıkmaktadır. Kur'an öğreniminin fonetik incelikleri küçük yaşlarda daha kolay kavrandığı için eğitime erken başlanması avantajdır. Ancak bu başlangıcın ehliyetsiz kişilerin hatalı telaffuzlarıyla gölgelenmemesi gerekmektedir. Zira çocukların güçlü taklit yeteneği, yanlış öğrenilen bilgilerin kalıcı hale gelmesine yol açabilir. Bu sebeple aileler gerek yakın çevre gerekse kurumsal yapılar içerisinden en kaliteli hocayı bulmak için gayret göstermelidir (Alemdar, 2008). Bu titiz hoca seçimi, klasik dönem İslam eğitimcileri tarafından da temel şartlardan biri olarak kabul edilmiştir. Nitekim eski dönemlerden itibaren üzerinde durulan bu hususta, doğru hocayı bulmak için istişare ve düşünme sürecinin şart olduğu vurgulanmıştır (Zernûcî, t.y.). Dolayısıyla çocuklarının Kur'an eğitimini önemseyen anne babalar da bu ciddiyet içinde meseleye yaklaşmalıdır.

Kur'an öğretiminde öğrencinin yaşı, hazırbulunuşluluğu, öğrenim teknikleri ve hatta o günkü hali dikkate alınması gereken hususlardandır. Her çocuğun öğrenme hızının ve düzeyinin farklılık arz etmesi sebebiyle tüm çocuklardan aynı performansı beklemek doğru değildir. Önemli olan, kurumların veya ailelerin beklentilerini amaç haline getirmek yerine, çocuğun Kur'an öğrenmeye istekli ve motive olmasını sağlamaktır. Çocuğun bilgiyi içselleştirmesi ve bu sürece uyum sağlaması için aile ile kurum arasında bir uyum ve paralel hedefler olması şarttır. Ailede Kur'an kültürü yoksa veya aile bu konuda bir rol model değilse, çocuğun istikrar kazanması zorlaşmaktadır. Aksi takdirde dayatmacı ve

uyumsuz yaklaşımlar, çocuğun gelecekteki din öğrenimi hevesini olumsuz etkileyebilir (Yıldırım, 2014).

Radyo, televizyon, bilgisayar ve internet gibi teknolojik araçlar, Kur'an eğitiminde de öğretim sürecini kolaylaştırmak için kullanılabilir. Nitekim günümüzde ailelerin, dijital çağın imkânlarından faydalanarak dünyanın en meşhur hafızlarını küçük yaşlardan itibaren çocuklarına dinletme imkanları vardır. Bunun, Kur'an dinlemenin sevap ve gerekliliği yanında Kur'an eğitimine de katkısı barizdir. Dolayısıyla aileler, çocuklarının Kur'an öğrenimine destek olmak için teknolojik imkanlardan faydalanabilirler. Ancak internette yer alan birçok ders arasında içeriğin kalitesine ve doğruluğuna dikkat edilmelidir. Bu noktada aileler için en güvenilir liman, kurumsal denetimden geçmiş platformlardır. Örneğin, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın elif-bâ uygulaması, hazırlanması ve seslendirmesiyle bu anlamda örnek bir uygulamadır (Diyanet İşleri Başkanlığı, t.y.-a). Daha ileri aşamalar için ise bünyesinde farklı kârîlerden hatim seçenekleri sunan Kur'ân-ı Kerîm Portalı (Diyanet İşleri Başkanlığı t.y.-b) ve Kur'an öğrenmek üzere ders ders oluşturulan dijital arşivden her an ulaşılabilen ders videoları (Diyanet TV, t.y.) ailelerin süreci profesyonel bir zeminle desteklemesine olanak tanıyacaktır. Bu tür yardımcı kaynaklar, bir hocanın rehberliğinde sürdürülen eğitimi pekiştirmek ve evdeki öğrenme iklimini teknolojiyle zenginleştirmek bakımından oldukça işlevseldir.

Ailelerin eğitim görevini hakkıyla yerine getirebilmesi için ebeveynlere düşen en önemli görevlerden biri, bu hususta Allah'tan yardım dilemek ve aile fertleri için dua etmektir. Kur'an'da yer alan Hz. İbrahim'in duaları bu konuda en güzel örnekleri teşkil etmektedir. Dolayısıyla ebeveynin manevi desteklerinin başında çocuklarına dua etmek gelmektedir. İnsanın neslini devam ettirme ve iyi bir çocuk sahibi olma arzusu fıtrî bir duygu olup bu arzunun Kur'an ve Sünnet tarafından desteklendiği ifade edilebilir. Zira Kur'ân-ı Kerîm'de insanın Allah'tan salih evlat istedikleri vurgulanmaktadır (A'râf, 7/189-190). Yine Kur'ân-ı Kerîm'de geçen bazı peygamberler, dualarıyla Allah Teâlâ'dan Ona teslim olacak, putlara tapmayan, namazda daim olan bir nesil istemişlerdir (Bakara 2/128; İbrâhîm 14/35). Misafirin ve mazlumun duası yanında babanın duasının da kabul olacağı Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından bildirilmiştir (Tirmizî, "Birr", 7). Peygamberlerin çocukları ve gelecek nesilleri için dua etmesi örneği anne babaların da çocukları için dua etmesinin ne kadar hayati bir öneme sahip olduğu ortaya çıkarmaktadır. Bir anne veya babanın, çocuğunun Kur'an'ı öğrenmesi, anlaması ve hayatına uygulaması için yaptığı dua, bu fıtrî arzunun en yüce tezahürlerinden biridir. Dolayısıyla aile, çocuğunun dünyevi başarılarını istediği gibi Kur'an'ı öğrenmesini ve Allah'a kul olmasını da istemeli ve bu isteği, sözlü dualarla desteklemelidir. Zira bu dualar, çocuk üzerinde manevi bir etki bırakacaktır. Kur'ân-ı Kerîm'de müminlerin özelliklerinden biri göz aydınlığı olacak eşlerle çocuklar istemeleri ve bunun için dua etmeleridir (Furkân, 25/74).

Kur'ân-ı Kerîm'in genç yaşta kendisini öğrenenin kanına ve etine karışacağını ifade eden hadis-i şerîf (Beyhakî, 1989), çocuklarının Kur'an öğrenmelerini temin gayretinde olan anne babalar için bu konudaki sorumluluklarını ve bu eğitimin zamanlamasını hatırlatan önemli bir rehber hüviyetindedir. Hadis-i şerifte geçen Kur'an'ın etine ve kanına karışması ifadesi, kişinin tüm varlığıyla Kur'an'la bütünleşmesi anlamına gelirken kişinin zorluklar karşısında sağlam bir ahlaki duruş sergilemesini ve hayatın karmaşası içinde doğru yolda sebatı da simgelemektedir. Gençlik dönemi, kişilik ve karakterin şekillendiği, bilgi ve alışkanlıkların kalıcı hale geldiği bir dönemdir. Dolayısıyla bu dönemden önce ve bu dönemde öğrenilen Kur'an, kalbe, ahlaka ve yaşam biçimine yerleşerek genci koruyucu bir mahiyet arz eder. Bu sebeplerle anne babalara düşen en önemli görevlerden biri, çocuklarını, zihinleri ve kalpleri henüz tazeyken, bu ilahi kaynağın bereketiyle erken yaşta tanıştırmaktır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışma, tarihsel ve güncel verilere dayanarak, ailenin Kur'an eğitim ve öğretimindeki rolünün merkezi bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Sanayileşme ve kentleşme ile eğitim sorumluluğunun büyük ölçüde okullara ve diğer kurumlara devredilmiş olmasına rağmen, aile kurumu dini tutum ve davranışların şekillenmesindeki birincil kaynak olma özelliğini muhafaza etmektedir. Bulgular, Kur'an eğitiminde ailelerin çocuklara yönelik saygı ve sevgi gibi duygusal temelleri aşılayan

en önemli kurum olduğunu göstermektedir. Ayrıca aileler, uzmanlıkları olmasa bile çocuklarını uygun eğitim kurumlarına veya hocalara yönlendirerek bu hayati sorumluluğu üstlenmektedir.

Dini referanslarda, ebeveynlerin çocukları hakkındaki sorumluluğu vurgulanmaktadır. Ayet ve hadisler, ebeveynin ailenin manevi refahından sorumlu olduğuna ve bu mesuliyet bilincini kuşanan anne babaların dünya ve ahiret saadetine nail olacağına işaret etmektedir. Zihinleri ve kalpleri henüz tazeyken çocukların Kur'an'la tanıştırılması, onların sadece bilgi edinmesini değil, aynı zamanda ileriki yıllarda hayatın karmaşası içinde sağlam bir ahlaki duruş sergilemesine ve doğru yolda sebat etmesine zemin hazırlayacaktır. Bu bağlamda, Türk aile yapısının önemli bir parçası olan dede ve ninelerin, çocukların dini eğitimine dahil edilmesi, bu sürecin daha anlamlı hale gelmesini sağlayabilir. Örneğin, camilerde yaşlılara yönelik başlatılacak Kur'an öğrenme seferberlikleri, aile içi bağları güçlendirerek bu bilginin nesiller arası aktarımını teşvik edebilir. Hatta Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki 4-6 Yaş Kur'an Kursları, geçmişteki aile içi eğitimin kurumsal bir zemine taşınmış hali olarak düşünülebilir. Dolayısıyla günümüzde ailenin bu kurslarla iş birliği yapmasıyla benzer bir verimliliğe ulaşılabilir.

Araştırma, ailelerin dini eğitimdeki baskın ve kalıcı etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Ailenin Kur'an eğitimindeki rolü, duygusal temelleri atma, rehberlik etme, motivasyon sağlama, dua etme ve ahlaki değerleri kazandırma gibi çok yönlü bir yapıya sahiptir. Ancak, duygusal temellerin verilmesinde aileler etkili olsa da sistematik ve derinlikli bir eğitim için kurumsal yapıların gerekliliği yadsınamaz. Her ailenin Kur'an eğitimi gibi ayrı bir formasyon gerektiren bir alanda donanımlı olması mümkün değildir. Bu nedenle, Kur'an eğitiminin başarısı, aile ile kurumsal eğitim yapılarının iş birliği içinde çalışmasına ve her iki tarafın da kendi sorumluluklarını titizlikle yerine getirmesine bağlıdır. Dolayısıyla eğitim programlarında ve politikalarda ailenin bu güçlü etkisi dikkate alınmalı ve ilgili eğitim kurumları aileleri desteklemeye yönelik stratejiler geliştirmelidir. Ayrıca ailelerin bu kurumlarla iş birliği süreçlerini ve bu iş birliğinin çocukların Kur'an öğrenimi üzerindeki etkileri derinlemesine incelenebilir. Aile fertlerinin bu süreçte karşılaştığı zorluklar ve çözüm önerileri ele alınarak, ailenin dini eğitimdeki etkisi daha belirgin hale getirilebilir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Bu çalışmada tek yazar olduğu için yazarın katkı oranı %100'dür

Çıkar Çatışması

Çalışmada çıkar çatışması oluşturabilecek herhangi bir durum yoktur.

Kaynaklar

Abdülaziz Bey. (2002). *Osmanlı âdet merasim ve tabirleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Aile. (2020). *Temel İslam ansiklopedisi içinde*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları.

Akdemir, M. A. (2010). Kur'an ezberinde kalite ihtiyacı ve donanımlı hafızlık. *Usul İslam Araştırmaları*, *13*(13), 21-40. 10.56361/usul.173815

Aktaş, H. (2025). Dijital dünyada çocuk eğitimi: Ebeveynlerin dinî rehberlik rolü. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *27*(27), 143-176. doi:10.51553/bozifder.1635047

Akyüz, Y. (2018). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.

Alemdar, Y. (2008). İlahiyat fakültelerinde Kur'an dersleri ile ilgili problemler ve çözüm önerileri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *12*(1), 177-212.

Altıkulaç, T. (2011). *Zorlukları aşarken*. İstanbul: Ufuk Yayınları.

Arı, Y. (2023). Sosyalleşme sürecinde aile: Dinî rol ve işlevleri. *İLSAM Akademi Hakemli Dergisi*, *3*(2), 199-216.

Avcılar, S. (2021). *Hafızlık proje okullarında hafızlık eğitimi alan öğrencilerin psiko-sosyal durumları ile motivasyon düzeylerinin incelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Rize.

Ay, M. E. (2009). *Ailede ve okulda ideal din eğitimi*. İstanbul: Beyza Kitap.

Aydınalp, H. (2006). Türkiye'de dini yapı: Örnek alanlar üzerinden bir tasvir. *Dindarlık olgusu sempozyumu (25-26 Aralık 2004)* içinde (ss. 301-319). Bursa: Kurav Yayınları.

Bakırcı, F. (2020). *Kur'ân kıraatinde fem-i muhsin kavramı,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *5*(2), 368-388.

Barbarosoğlu, F. K. (2009). *Cumhuriyet'in dindar kadınları*. İstanbul: Profil Yayınları.

Başkurt, İ. (2007). *Din eğitimi açısından Kur'an öğretimi ve yaz Kur'an kursları: (İstanbul Örneği)*. İstanbul: DEM Yayınları.

Bayraktar, M. F. (1995). Ailenin eğitim görevi. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, (2), 117-142.

Beyatlı, Y. K. (1986). *Çocukluğum gençliğim siyasi ve edebî hâtıralarım*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.

Beyhakî, A. H. (1989). *Es-Sünenü's-sağîr*. Pakistan: Camiatü'd-dirâsâtü'l-İslamiyye.

Buhârî, M. İ. (1980). *El-Câmiu's-sahîh*. Kahire: el-Mektebetü's-Selefiyye.

Cebeci, S. ve Ünsal, B. (2006). Hafızlık eğitimi ve sorunları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, *4*(11), 27-52.

Cingöz, A. (2024). *Örgün eğitimle birlikte hafızlık projesinin veli görüşlerine göre değerlendirilmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Çanakçı, A. A. (2017). Din eğitiminde motivasyon-verimlilik sorunu ve çözüm önerileri; Kur'an kursları örneği. M. Bahçekapılı (Ed.), *Din eğitiminde motivasyon ve verimlilik sempozyumu* içinde (ss. 31-97). Balıkesir: Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Çelebi, A. (2013). *İslam'da eğitim öğretim tarihi*. A. Yardım (Çev.). İstanbul: Damla Yayınevi.

Çevik, İ. (2025). Tarihi seyrinde değişen aile ve postmodern babalık. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, (19), 185-216. doi:10.53112/tudear.1658071

Demirkol, N. (2025). Postmodern çocuklukta din eğitimi ve değer aktarımı: Dijital çağda ailenin yeni rolü (Kuramsal bir inceleme). *Akif*, *55*(2), 214-238. doi:10.51121/akif.2025.84

Diyanet İşleri Başkanlığı. (t.y.-a). *Elifba*. 20 Şubat 2026 tarihinde https://kuran.diyanet.gov.tr/elifba/ adresinden erişilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı. (t.y.-b). *Kur'ân-ı Kerîm portalı*. 20 Şubat 2026 tarihinde https://kuran.diyanet.gov.tr/ adresinden erişilmiştir.

Diyanet TV. (t.y.). *Kur'an Öğreniyorum*. 20 Şubat 2026 tarihinde https://www.diyanet.tv/kuran-ogreniyorum adresinden erişilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı. (2020). *2020-2021 eğitim-öğretim yılı Kur'an kursları uygulama esasları*. Ankara.

Doğan, C. (2010). Ailenin önemi ve vazgeçilmez fonksiyonları. *Aile ve eğitim -Tartışmalı ilmî toplantı-* içinde (ss. 19-29). İstanbul: Ensar Neşriyat.

Düzdağ, M. E. (2009). *Üstad Ali Ulvi Kurucu hatıralar 1* (6. bs.). İstanbul: Kaynak Yayınları.

Ebû Dâvûd, S. E. (2009). *Sünen-i Ebî Dâvûd*. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye.

Erbil, K. (2024). Endülüs'te çocuk terbiyesi ve eğitimi. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *11*(1), 353-380. 10.17859/pauifd.1432775

Erzurumlu İbrahim Hakkı. (1330). *Mârifetnâme*. İstanbul: Matbaa-i Ahmet Kâmil.

Güneş, F. (2013). Türkçe öğretiminde metin seçimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, (1), 1-12.

Gür, B. S. ve Kurt, T. (2011). Türkiye'de ailelerin eğitim ihtiyaçları. *Aile ve Toplum*, *7*(27), 33-62.

Havuz, H. H. (2023). Kur'ân okuma dersi ölçme ve değerlendirme ilkeleri. *Tefsir Araştırmaları Dergisi*, *7*(1). 10.31121/tader.1140469

Hökelekli, H. (1993). Çocuk. *Diyanet İslâm ansiklopedisi* içinde (Cilt 8, ss. 355-359). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kâbisî, A. M. (1986). *Er-Risâletü'l-müfessıla li ahvâli'l-müteallimîn ve ahkâmi'l-muallimîn ve'l-müteallimîn*. Tunus: eş-Şeriketü't-Tunisiyye li't-Tevzi.

Kara, İ. (2000). *Kutuz hoca'nın hatıraları: Cumhuriyet devrinde bir köy hocası*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Karaman, H. (2008). *Bir varmış bir yokmuş hayatım ve hatıralar*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Karasar, N. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Keykâvus. (1966). *Kâbûsnâme*. (Mercimek Ahmet ve O. Ş. Gökyay (Çev.). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Kılıç, M. (2014). İmam-hatip ortaokul ve liselerinde Kur'ân eğitimi üzerine bir araştırma. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *47*(47), 69-106.

Kotan, İ. (2015). *Ortaöğretimde bazı seçmeli dini derslere ilişkin öğrenci öğretmen ve yönetici görüşlerinin incelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

Koyuncu, R. (2020). İdeal Kur'an öğretimi: Sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin bir inceleme. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (49), 291-324. 10.17120/omuifd.782798

Köylü, M. (2016). Ailede din eğitimi. M. Köylü ve N. Altaş (Ed.), *Din eğitimi* içinde . İstanbul: Ensar Neşriyat.

Mardin, Ş. (1969). *Din ve İdeoloji*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.

Mâtürîdî, M. (2005). *Tefsirü'l-Mâtürîdî (Te'vilâtü Ehli's-Sünne)*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye.

Mehmed Vehbi. (1966). *Büyük Kur'an tefsiri tefsirü hülâsatü'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*. İstanbul: Üçdal Neşriyat.

Müslim, M. H. (1991). *El-Câmiu's-Sahîh*. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye.

Öcal, M. (2008). *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dînî Hayat* (C. 1-3). İstanbul: Ensar Neşriyat.

Önder, H. İ. (2023). Kur'ân-ı Kerîm eğitim ve öğretiminin ideal yaşı. *Mütefekkir*, *10*(20), 441-463. doi:10.30523/mutefekkir.1405301

Önder, H. İ. (2025). *Cumhuriyet dönemi Kur'ân-ı Kerîm dersleri tarih-müfredat-problemler-öneriler*. İstanbul: Ensar Neşriyat.

Öymen, H. R. ve Dağ, M. (1974). *İslam eğitim tarihi*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

Özdemir, Ş. (2002). Çocuğun din eğitiminde ailenin rolü. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, (9), 113-131.

Özkan, F. (2018). Ailenin dini tutum ve davranışlarının çocuğun dini tutum ve davranışlarına etkisi: Diyarbakır örneği. *Mizanü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi*, (7), 63-109.

Pehlivan, A. (2024). *Türkiye'de Kur'an eğitiminde öne çıkan ihtilaflar*. İstanbul: Rağbet Yayınları.

Sarı, M. A. (2021). *Beyoğlu'nda bir hafız Kur'an'la geçen bir ömür*. İstanbul: Mihrabad Yayınları.

Selçuk, M. (1991). *Çocuğun eğitiminde dinî motifler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Selçuk, Z. (2001). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları.

Sevinç, K. (2023). *İnançsızlık psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Şen, S. (2018). *4-6 yaş grubu çocuklarda Kur'an tasavvuru*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2014a). *Türkiye aile yapısı araştırması-TAYA 2006*, M. Turğut (Ed.). Ankara: Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2014b). *Türkiye aile yapısı araştırması-TAYA 2011* (M. Turğut (Ed.). Ankara: Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. *(2019). Türkiye aile yapısı araştırması, 2016.* Ankara: Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Tirmizî, M. Î. (1996). *Es-Sünen*. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmi.

Uzuner, A. T. (2009). *Kız Kur'an kursları olgusuna sosyolojik bir yaklaşım, Zeynel Abidin kız Kur'an kursu örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Ünal, G., Cambaz, H. Z. ve Akkaya, E. C. (2021). Motivasyon ile yaratıcılığın ortaokul öğrencilerinde bilişsel beceriler çerçevesinde incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *7*(3), 918-935. 10.31592/aeusbed.818521

Vâhidî, A. A. (1994). *El-Vasît fî tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd.* Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye.

Varol, H. H. (2015). *Yaşadıklarım ve gördüklerim*. Konya: Hayra Hizmet Vakfı Yayınları.

Vergote, A. (1978). Çocuklukta din. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *22*, 315-329.

Yaman, A. (2005). *İslam aile hukuku*. Yediveren Kitap.

Yıldırım, S. (2014). Kur'an kurslarında okul öncesi ihtiyacı. *Yeniden yapılanmanın eşiğinde Kur'an kursları YECDER IV. Ulusal Din Görevlileri Sempozyum Bildirileri (27 Nisan 2013-İstanbul)* içinde (ss. 160-208). İstanbul: YECDER.

Yıldız, İ. (2023). Kur'ân âyetleri ışığında ailenin görevleri. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *9*(2), 251-267. 10.32955/neu.ilaf.2023.9.2.08

Zernûcî, B. (t.y.). *Ta'lîmü'l-müteallim*. Dersaadet: Arif Efendi Matbaası.

Extended Abstract

Parents have various responsibilities toward their children, including biological, economic, educational, and protective duties. Parents' duties and responsibilities to teach their children the Qur'an are part of their duties towards their children's religious education and spiritual development. This study will focus on the important effects of the family, which continues to be the most important institution in society, on the education and teaching of the Qur'an. Although there are many studies on the duties and responsibilities of families, there is a noticeable lack of independent scientific studies focusing on their roles in Quran education and teaching. This article, which aims to fill this gap and is based on an in-depth analysis of existing information on the subject and adopts the document analysis method, aims to be a first in this field by emphasizing the effects of parents and family elders in the context of Qur'an education and teaching.

Introduction

The family is the child's first learning environment and plays a fundamental role in instilling religious values and a sense of worship. For Muslims, the recitation of the Qur'an and the effort to learn it are both acts of worship and a necessity. This is because it is crucial for children and young people to learn to read and understand their holy book correctly and to apply its teachings to their lives, which is vital for both their individual development and the transmission of social values. Just as a seed needs suitable soil, water, and sunlight to grow, a child's journey of learning the Qur'an requires a supportive family environment. The traditional family structure in Turkish society often includes multiple generations, with elders such as grandmothers and grandfathers playing an important part in children's religious and moral development. The aim of this study, which examines the family's influence on Quranic education as the most important institution in society, is to highlight the family's special position by emphasizing the duties and responsibilities of its members and elders. The research reveals that the family has a major impact on this education in many ways, including serving as the child's first teacher, providing guidance, emotional support, and motivation, and directing the child to the right instructor.

Method

This study used the document analysis model, which is one of the qualitative research methods. Document analysis is a qualitative research tool that enables the systematic examination of written materials related to the research problem, the interpretation of data, and the synthesis of findings (Baltacı, 2019; Karasar, 2013). This method was chosen because the study aims to achieve an original synthesis by reinterpreting existing data.

The research universe consists of written and printed sources that can be associated with keywords such as Quranic education, family, parental role, and religious education. Using purposive sampling, academic sources and memoirs offering significant experiences were selected from this universe and included in the sample, taking into account their suitability for the research objective, scientific quality, and accessibility.

The data collection process was supported by purposeful searches in national and international academic databases using the defined keywords, as well as by examining relevant memoirs. Content analysis was used to analyze the data. This method involves examining and interpreting the data collected from the documents (Baltacı, 2019). The sources obtained were compiled in a way that would reveal the fundamental dimensions, theoretical framework, and current findings of the research topic. During the analysis process, the relevant sources examined were scanned, important findings related to the topic of the article were identified, and the findings obtained were synthesized with the experiences taken from the memoir books.

Content analysis was used to analyze the data. This method involves examining and interpreting the data collected from the documents (Baltacı, 2019). Findings obtained from different sources were synthesized with experiences taken from memoir books and presented in the article.

This research does not require an ethics committee decision.

Findings

The research findings reveal the central role of the family, the cornerstone of society, in Quranic education. In the section where these findings are discussed and supported by religious references, the responsibilities of parents in this process, their impact on children, and important points to consider are presented under separate headings.

Religious references highlight the unwavering influence of the family on children and the critical role of religious education, emphasizing parents' responsibilities to teach their children the Quran, provide them with spiritual guidance, and instill moral values. Parents' biological, economic, and social responsibilities toward their children also include the duty of preparing them for happiness in this world and the hereafter. One of the most important reflections of this comprehensive responsibility is Quranic education and teaching. This process, which begins with children learning the Qur'an verbatim, should aim to enable them to reach a consciousness where they make the word of Allah the center of their lives.

Conclusion and Recommendations

This study, based on historical and current data, reveals that the role of the family in Quranic education and teaching remains of central importance despite societal changes. Although the responsibility for education has largely been transferred to schools and other institutions with industrialization and urbanization, the family institution retains its role as the primary source in shaping religious attitudes and behaviors. The findings show that families are the most important institution for instilling emotional foundations such as respect and love in children in Quranic education. Furthermore, even if they lack expertise, families assume this vital responsibility by directing their children to appropriate educational institutions or teachers. Indeed, the high rate of family-directed selection of elective Quran courses in secondary education is concrete evidence of this effect.

Religious references strongly emphasize that parents have not only biological and economic responsibilities towards their children, but also spiritual ones. Verses and hadiths state that parents are responsible for the spiritual well-being of their children, indicating that parents who carry this awareness can achieve happiness in this world and the hereafter. Introducing children to the Qur'an while their minds and hearts are still fresh will not only provide them with knowledge but also lay the groundwork for them to maintain a strong moral stance and persevere on the right path in the complexities of life in the years to come. In this context, it is an important part of the Turkish family structure.

The research clearly demonstrates the dominant and lasting influence of families in religious education. The role of the family in Quranic education is multifaceted, including laying emotional foundations, providing guidance, motivating, praying, and instilling moral values. However, while families are effective in laying emotional foundations, the necessity of institutional structures for systematic and in-depth education cannot be denied. It is not possible for every family to be equipped in an area that requires separate training, such as Quranic education. Therefore, the success of Quranic education depends on the cooperation between families and institutional educational structures and on both parties meticulously fulfilling their responsibilities. Consequently, the powerful role of the family should be taken into account in educational programs and policies, and relevant educational institutions should develop strategies to support families. Furthermore, the collaboration processes between families and these institutions and the effects of this collaboration on children's Quran learning can be examined in depth. By addressing the difficulties encountered by family members in this process and proposing solutions, the role of the family in religious education can be made more effective.